

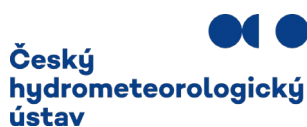
T A
Č R

Tento projekt je spolufinancován se státní podporou
Technologické agentury ČR a Ministerstva životního
prostředí v rámci Programu Prostředí pro život.

www.tacr.cz www.mzp.cz

Slovník pojmů z oblasti rizik a dopadů změny klimatu

MATEMATICKO-FYZIKÁLNÍ
FAKULTA
Univerzita Karlova

PŘÍRODOVĚDECKÁ
FAKULTA
Univerzita Karlova

ÚSTAV FYZIKY ATMOSFÉRY
AV ČR

Účel slovníku

Ve slovníku předkládáme definice pojmů, které budou používány v rámci projektu PERUN a při komunikaci směrem ke třetím stranám. Primární motivací bylo vytvořit jednoznačný terminologický aparát pro přiléhavý popis zejména možných dopadů adaptačních opatření na společnost, životní prostředí atd. Jsme si vědomi, že opatření navrhovaná v reakci na změnu klimatu budou prosaditelná a udržitelná jen pokud budou již od počátku srozumitelná zejména decizní sféře. Jednoznačný slovník chceme používat napříč výstupy, které budou zahrnovat např. aktualizaci komplexní studie dopadů, metodiky, odborné články apod. Obecně si potřebujeme vzájemně rozumět a používat stejné definice, východiska a stejný kontext.

V definicích se tedy věnujeme zejména tématu dopadů (a následných rizik) změny klimatu na společnost a není cílem duplikovat definice pojmů, které náležejí do oboru meteorologie, klimatologie, hydrologie apod. a jsou podchyceny ve stávajících slovnících, jako meteorologický slovník ČMeS, ČSN 75 0110 Vodní hospodářství – Terminologie hydrologie a hydrogeologie, apod.

Slovník vznikl s využitím již existujících definic v níže uvedených zdrojích. Na jejich základě byla navržena co nejnějnější definice pro použití v rámci projektu PERUN. Cílem je vytvořit stručné definice a tam, kde je to pro jejich zpřesnění nutné, lze je doplnit poznámkou (anotací), která bude jejich součástí. U některých komplexnějších oblastí předpokládáme doplnění dalších doplňkových materiálů formou textů nebo odkazů.

Podkladové zdroje definic:

- UNDRR Terminology: <https://www.undrr.org/terminology>
- Terminologický slovník krizového řízení a plánování obrany státu Ministerstva vnitra: <https://www.mvcr.cz/clanek/terminologicky-slovník-krizove-rizeni-a-planovani-obrany-statu.aspx>
- Metodika tvorby map povodňového nebezpečí a povodňových rizik:: https://cds.chmi.cz/dokumentace/Metodika_mapovani_2012-03-13.pdf
- Meteorologický slovník ČMeS: <http://slovník.cmes.cz/>
- IPCC Glossary v nejnovějších zprávách: <https://www.ipcc.ch/sr15/chapter/glossary/>, https://www.ipcc.ch/report/ar6/wg1/downloads/report/IPCC_AR6_WGI_Annex_VII.pdf

Definice byly sestaveny a revidovány týmem ve složení Jan Daňhelka, Karel Drbal, Radim Tolasz, Eliška Polcarová, Daniel Nývlt, Michal Žák.

Slovník

adaptace *adaptation*

Proces přizpůsobení se společnosti aktuálnímu či očekávanému klimatu a jeho projevům s cílem omezit negativní dopady či využít příležitosti.

Pozn.: V přírodních systémech jde o proces přizpůsobení se aktuálnímu klimatu a jeho projevům, lidské zásahy mohou stimulovat přizpůsobení se i očekávanému klimatu a jeho projevům.

analýza (vyhodnocení) rizik *risk analysis*

Kvantitativní a/nebo kvalitativní určení povahy a rozsahu rizika pro jednotlivce, společnost, majetek, služby a/nebo životní prostředí.

Pozn.: Analýza rizik zahrnuje: identifikaci nebezpečí včetně jeho charakteristik jako jsou místo výskytu a jeho pravděpodobnost; analýzu expozice a zranitelnosti včetně jejich fyzických, sociálních, zdravotních, environmentálních a ekonomických dimenzí; a vyhodnocení efektivnosti existujících a dostupných kapacit pro zvládnutí rizik ve vztahu k jejich možným scénářům.

bod zlomu *tipping point*

Úroveň změny vlastností systému, při níž se systém reorganizuje, často prudkou změnou, a nevrátí do původního stavu/uspořádání ani poté, kdy pomine působení příčin změny.

Pozn.: V případě klimatického systému se jedná o kritický práh/úroveň, kdy dojde ke změně globálního, či regionálního klimatu z jednoho stavu do jiného stavu.

Nevratnost změn je závislá na použitém časovém měřítku. V dynamických systémech (jako je např. klimatický systém) může být změna vratná v čase pro systém natolik vzdálená, že je považována za nevratnou.

Viz též prahové procesy

citlivost klimatu *climate sensitivity*

Citlivost klimatu vyjadřuje změnu roční průměrné globální teploty povrchu v reakci na změnu koncentrace CO₂ v atmosféře nebo jiná radiační působení.

Rovnovážná citlivost klimatu odpovídá ustálené změně roční průměrné globální teploty povrchu v důsledku zdvojnásobení koncentrace atmosférického CO₂.

**cost-benefit
analýza**
cost-benefit analysis

Finanční vyhodnocení všech pozitivních a negativních dopadů spojených s danou akcí/aktivitou. Cost-benefit analýza (CBA) umožňuje porovnání různých zásahů, investic či strategií a odhaluje, jak by daná investice či rozhodnutí ovlivnily jednotlivce, společnosti a státy. CBA jako společenský pohled je důležitým nástrojem pro rozhodování v rámci změny klimatu, nicméně čelí problémům v sumarizaci nákladů a přínosů napříč různými sektory a v průběhu času.

dobrá praxe
good practice

Dobrá praxe je postupem, který se osvědčil z hlediska jeho funkčnosti a známých výsledků a je proto doporučen jako modelový vzor. Jde o úspěšnou zkušenost, která byla otestována a validována, tedy v širším významu, která byla opakovaně použita a zaslouží si být sdílena, aby mohlo být použito opakováno.

dopady (škody)
impacts

Následky rizik spojených s výskytem nebezpečných (extrémních) jevů. Tyto následky mohou ovlivnit životy, zdraví, životní úroveň, ekonomiku, sociální a kulturní statky, služby, infrastrukturu i ekosystémy.

downscaling
downscaling

Metoda odvození podrobnějších informací z velkoprostorových modelů a analýz pro lokální či regionální měřítko.

Pozn.: Existují dva hlavní přístupy downscalingu – tzv. dynamický downscaling a statistický downscaling.

Dynamický downscaling využívá výstupy globálních či regionálních modelů jako vstupů do modelů podrobnějšího rozlišení.

Statistický downscaling je založený na nalezení statistického vztahu mezi meteorologickými proměnnými získanými v rámci velkoprostorového modelu/analýzy a těmi pozorovanými v lokálním či regionálním měřítku.

expozice
exposure

Situace lidí, infrastruktury, obydlí, služeb a zdrojů (výrobních prostředků a jiných hmotných statků) v oblastech vystavených určitému nebezpečí (hazardu).

Pozn.: Analogicky mohou být exponovány ekosystémy, živočišné či rostlinné druhy vůči hrozbám a změnám antropogenního původu.

**extrémní jev,
extremita**
extreme, extremity

Extrémní hydrometeorologický jev, případně výskyt hodnoty hydrometeorologické proměnné, nad (nebo pod) limitní hodnotou blízkou stanovené horní (resp. spodní) hranici.

Pozn.: Stanovení limitu pro definici extrému může být v případech konkrétních jevů a veličin rozdílné. V meteorologii jde nejčastěji o událost, jejíž pravděpodobnost výskytu odvozená z pozorování je menší než stanovené procento. V hydrologii je extrém vyjádřen velkou dobou opakování výskytu povodně např. na úrovni 100leté povodně a větší.

V sociálních vědách může být vnímání extrému odlišné, když často definici odvíjí od velikosti dopadu jevu.

Extremita je charakteristika výskytu jevů naplňujících definici extrému odvozená z referenčního období.

globální oteplení
global warming

Odhadovaný růst průměrné globální teploty zemského povrchu pro zvolené 30leté období vyjádřený relativně ve srovnání s předindustriální hodnotou (případně s jiným srovnávacím obdobím).

**governance
(vládnutí/správa)**
governance

Soubor nástrojů pro rozhodování, management, implementaci a vyhodnocování politik a opatření.

Pozn.: Koncept governance zahrnuje příspěvek různých úrovní veřejné správy (od lokální, přes národní až po globální), soukromého sektoru, nevládních subjektů a veřejnosti.

V kontextu změny klimatu jde o cílený mechanismus a soubor opatření směřující společnost k prevenci, mitigaci, či adaptaci na rizika vyplývající ze změny klimatu.

hodnocení rizika
risk assessment

Proces určení povahy a rozsahu rizika na základě analýzy potenciálních hrozeb, vyhodnocení zranitelnosti a expozice, které v souhrnu mohou ohrozit obyvatele, či jim způsobit škody na majetku, službách, prostředcích a životním prostředí.

Pozn.: Hodnocení rizika může být kvantitativní nebo kvalitativní. Proces hodnocení rizika zahrnuje: identifikaci typů nebezpečí, analýzu jejich charakteristik (územní výskyt, intenzita, frekvence a pravděpodobnost), analýzu expozice a zranitelnosti včetně jejich fyzického, sociálního, zdravotního, environmentálního a ekonomického rozměru, a vyhodnocení efektivity existujících kapacit pro zvládnání možných rizik.

Výsledkem hodnocení rizik je rozhodnutí, zda je existující riziko přijatelné a zda jsou současná opatření snižující riziko adekvátní. Pokud opatření nejsou na požadované úrovni, hodnotí se, zda jsou nezbytná další opatření snižující riziko.

hrozba
(synonymum:
nebezpečí)
hazard

Přírodní proces, jev nebo lidská aktivita, která může způsobit ztráty životů, zranění či jiné zdravotní dopady, poškození majetku, přerušení společenských či ekonomických funkcí či poškození životního prostředí.

kapacita zvládání rizik
capacity

Kombinace schopností, vlastností a zdrojů, které má organizace, komunita či společnost k dispozici pro zvládání a zmenšování rizika katastrof a zvyšování odolnosti.

Pozn.: Kapacita může zahrnovat infrastrukturu, instituce, lidské znalosti a dovednosti, i vztahy a fungování společnosti.

Adaptační kapacita – je schopností systému, organizace, lidí a dalších organismů přizpůsobit se potenciálnímu poškození a využít příležitosti z něj vycházející, či reagovat na jeho následky.

Pozn.: Kapacita je tedy schopnost vyrovnat se s disturbancemi, a to včetně jejich prevence. Adaptační kapacitu je možné vnímat jako dlouhodobé udržení kapacity v měnících se podmínkách.

Antifragilita je vlastnost systému, kdy jejich schopnost prospívat roste v důsledku stresu, otřesů, volatility, ruchů, chyb, poruch, ataků či selhání.

Další informace viz také resilience

kaskádové jevy (procesy)
cascading events

Kaskádový jev je dynamický proces, při kterém dopad výskytu iniciálního nebezpečného jevu (případně selhání) vyvolává řadu následných jevů, které lze v rámci řetězce izolovat a identifikovat jako samostatné události a které vedou ve významné neočekávané sekundární dopady v podobě fyzických, sociálních či ekonomických škod.

katastrofa
disaster

Závažné narušení fungování systému, komunity či společnosti různého měřítku, v důsledku nebezpečného jevu působícího v podmínkách dané expozice, zranitelnosti a kapacity zvládat rizika, které vede k významným ztrátám a dopadům na člověka, majetek, ekonomiku či životní prostředí.

Pozn.: Působení katastrof může být okamžité a lokalizované, často však je plošně rozsáhlé a přetrvává po dlouhou dobu. Dopady mohou překročit kapacitu komunity či společnosti zvládnout katastrofu vlastními prostředky a vyžádat si tak externí pomoc na národní či mezinárodní úrovni.

Katastrofy je vždy nutné vnímat v závislosti na příslušném měřítku, v němž působí. Na národní úrovni může být katastrofou povodeň se škodami v řádu desítek miliard korun, na lokální úrovni může i škoda v rádech jednotek milionů znamenat procentuálně extrémní zatížení postižené komunity/obce.

**kritická
infrastruktura**
critical infrastructure

Konstrukce, zařízení, sítě, služby a jiná aktiva, která zabezpečují základní životní potřeby pro sociální a ekonomické fungování obyvatel.

Pozn.: Určení konkrétních prvků, které tvoří kritickou infrastrukturu, probíhá na základě příslušné národní legislativy, kdy prvek kritické infrastruktury nebo systém prvků kritické infrastruktury, je takový, narušení jehož funkce by mělo závažný dopad na bezpečnost státu, zabezpečení základních životních potřeb obyvatelstva, zdraví osob nebo ekonomiku státu.

krizové řízení
crisis management

Souhrn řídicích činností orgánů krizového řízení zaměřených na analýzu a vyhodnocení bezpečnostních rizik, plánování, organizování, realizaci a kontrolu činností prováděných v souvislosti s přípravou na krizové situace, jejich řešením a reakce na ně, nebo s ochranou kritické infrastruktury.

Pozn.: Na krizové řízení je možno pohlížet z hlediska užšího nebo širšího významu tohoto pojmu. V širším významu se realizují opatření v oblasti obnovy a prevence, v užším významu se realizují opatření v oblasti přípravy (zejména krizové plánování), řešení krizové situace a likvidačních prací.

management rizik
risk management

Viz zvládání rizik

mitigace
mitigation

V rámci teorie managementu rizika: Zmenšení či minimalizace nepříznivých dopadů nebezpečných jevů.

V rámci změny klimatu: Mitigace změny klimatu jsou lidské zásahy směřující ke snížení emisí nebo zvýšení míry zachycování a ukládání skleníkových plynů.

multihazard
multihazard

Multihazardem se rozumí:

(1) soubor hlavních typů hazardů (nebezpečí) kterým daná země/lokalita/společnost čelí popisující komplexní expozici vůči nebezpečí,

(2) konkrétní situace, kdy se jednotlivé nebezpečné jevy vyskytují současně, jejich výskyt se řetězí či kumuluje v čase, a dochází ke spolupůsobení jejich dopadů. viz i kaskádové jevy

nebezpečí
hazard

Viz hrozba

nebezpečný jev
hazardous event

Projev nebezpečí v konkrétní lokalitě a čase. Pozn. Silně nebezpečné jevy mohou způsobit katastrofy jako výsledek působení hazardu a ostatních faktorů tvořících riziko.

nejistota
uncertainty

Stav chybějících či neúplných znalostí a informací potřebných k úplnému porozumění dané situace/problému.

Pozn.: Nejistotu lze rozdělit na dva typy. Prvním je epistemická nejistota, která je důsledkem nedostatku informací, jež je teoreticky možné získat, ale prakticky jsou nedostupné, např. nepřesnost a nedostatek dat, neúplné porozumění studovaným procesům, nepřesná schematizace a parametry modelů, použití předpokladů v projekcích. Druhým typem je nejistota aleatorická, která se váže na nepoznané vlivy a zahrnuje například výskyt nahodilých jevů a událostí. S rozvojem poznání se některé druhy nejistoty aleatorické mohou přesouvat do epistemické nejistoty.

Nejistota může být vyjádřena kvantitativně (např. v podobě pravděpodobnostní funkce) či kvalitativním vyjádřením.

obnova
recovery

Obnova či zlepšení životních prostředků a zdraví, a rovněž ekonomických, fyzických, sociálních, kulturních a environmentálních hodnot, systémů a aktivit postižené komunity či společnosti. Pozn. Respektování build back better principu umožní předejít či redukovat budoucí katastrofy.

odezva
response

Akce provedené přímo před, v průběhu nebo bezprostředně po výskytu katastrofy pro záchranu lidských životů, ochranu zdraví, zajištění bezpečnosti a základních potřeb dotčených lidí.

Pozn.: Hranice mezi odezvou a obnovou není vždy zcela jasná. Některé aktivity v rámci odezvy, jako například zajištění dočasného bydlení či dodávek vody mohou přesahovat do fáze obnovy.

ohrožení
danger

Situace nebo stav, kdy se jednotlivec, společnost, majetek či životní prostředí stávají náchylnými k újmě či poškození.

Pozn.: Akutní/bezprostřední ohrožení je často impulsem pro provádění evakuací a záchranných prací.

opatření
measure

Prostředky a postupy snižující míru či zcela odstraňující riziko.

Pozn.: Strukturální opatření jsou fyzické konstrukce, které slouží k omezení či zamezení možných dopadů nebezpečných jevů, nebo aplikace inženýrských postupů a technologií zajišťující odolnost konstrukcí či systémů vůči působení nebezpečných jevů.

Nestrukturální opatření využívají pro snížení rizik a dopadů nebezpečných jevů různé znalosti, praktické dovednosti a dohody zejména v podobě politických a právních nástrojů, osvěty obyvatelstva, cvičení, vzdělávání a plánování.

prahové procesy
threshold processes

Přírodní i sociální procesy, které se vyznačují existencí prahů/bodů zlomu, při jejichž překročení dochází k prudkým a nevratným změnám uspořádání či režimu a nalezení nového, odlišného rovnovážného stavu.

Viz též body zlomu.

pravděpodobnost
probability

Míra, s níž lze očekávat výskyt jevu/události vyjádřená poměrem případů výskytu k celkovému možnému počtu případů.

Pozn.: V hydrometeorologii jde často o poměr výskytu případů k celkové délce období pozorování. Typicky bývá vyjádřen tzv. dobou opakování, která udává průměrný počet let, ve kterých je hodnota veličiny nebo míra určitého jevu dosažena nebo překročena.

Pravděpodobnost (doba opakování) je charakteristika statistická, nikoliv predikční,

prevence
prevention

Soubor aktivit a opatření k zabránění stávajících a zamezení vzniku nových rizik.

Pozn.: Prevence představuje koncept a záměr kompletně zabránit potenciálním škodlivým dopadům nebezpečných událostí. Protože některá rizika není možné zcela eliminovat, prevence usiluje o zmenšení zranitelnosti a expozice a tím odstranění rizika katastrof. Příklady preventivních opatření zahrnují např. výstavbu ochranných hrází, regulaci výstavby v ohroženém území, odolné konstrukce budov zajišťující jejich funkčnost i v případě výskytu nebezpečí, očkování před nebezpečnými nemocemi aj.

projekce
projection

Možný budoucí vývoj hodnoty nebo souboru hodnot, často vypočtený za využití modelů. Na rozdíl od předpovědi, projekce jsou podmíněny vstupními předpoklady např. v podobě budoucího socio-ekonomického a technologického vývoje, které se mohou, ale nemusí naplnit.

předběžná opatrnost
preliminary caution principle

Princip předběžné opatrnosti je rámec používaný v politickém rozhodování v podmínkách, kdy nelze použít vědecké podklady, neboť jsou zatíženy příliš velkou nejistotou, tedy de facto v situaci absence vědeckých podkladů. Jeho definice není ustálená a jeho jednoznačná aplikace je proto problematická. Základem je úvaha, že včasným rozhodnutím lze zabránit budoucím velkým nepříznivým dopadům.

předindustriální
pre-industrial

Období zahrnující několik století před nástupem rozvoje průmyslové výroby od roku ca 1750. Pro potřeby odhadu průměrné před-industriální globální teploty zemského povrchu je většinou použito období 1850–1900.

přijatelné riziko
acceptable risk

Přijatelné riziko je míra rizika, kterou je připraven přijmout každý ohrožený jednotlivec nebo společnost.

Pozn.: Tato míra závisí na sociálních, ekonomických, politických a environmentálních podmínkách.

Definice přijatelného rizika se používá při návrhu a posuzování opatření, jež jsou potřeba pro snížení potenciálních dopadů na společnost na předem stanovenou přijatelnou míru.

připravenost
preparedness

Znalosti a schopnosti (kapacita zvládat riziko) veřejné správy, organizací, komunit a jednotlivců efektivně předcházet, reagovat na a zotavit se z dopadů potenciálních, hrozících či probíhajících katastrof.

Pozn.: Připravenost je součástí managementu rizik katastrof. Cílí na vybudování kapacit nezbytných pro účinné zvládnání všech typů nouzových situací a dosažení řádného přechodu z odezvy na ně do udržitelné obnovy.

Připravenost je založena na řádné analýze rizik a dobrém propojení se systémem včasné výstrahy. Zahrnuje aktivity, jako jsou plánování zálohy a obnovy systémů, technické vybavení, tvorbu nouzových zásob, vytvoření struktur a procesů pro koordinaci, evakuaci, informování obyvatelstva a cvičení, které musí být podpořeny institucionálním a právním prostředím a dostatečnými finančními prostředky.

Příbuzný termín pohotovost (readiness) popisuje schopnost rychle a dostatečně reagovat v případě potřeby.

referenční období (hodnoty)
reference period

Období, pro které máme k dispozici vypočtené nebo odvozené charakteristiky a vůči němuž jsou vyjadřovány hodnoty anomálií.

Pozn.: V klimatologii jsou obvykle používána období o délce trvání 30 let, která jsou dostatečná pro srovnání střední hodnoty a změn statistického rozložení, nemusí však postačovat pro robustní vyhodnocení změn některých extrémů o velké době opakování, typicky povodní nebo třeba výskyt tornád.

rekonstrukce
reconstruction

Viz obnova

resilience
resilience

Schopnost hrozbám vystavenému systému, komunitě či společnosti prostřednictvím managementu rizik čelit, absorbovat, přizpůsobit se, proměnit se a rychle a efektivně se zotavit z jejich dopadů, včetně zachování a obnovení základních služeb a infrastruktury.

Pozn.: Resilience ekosystémů je definována jejich schopností čelit dopadům hrozeb, změn a disturbancí způsobem, který zachovává jejich základní funkce, strukturu a adaptační kapacitu.

riziko
risk

Potenciální ztráty na životech, zdraví či majetku, které mohou vzniknout v konkrétním čase, je funkcí nebezpečí, expozice, zranitelnosti a kapacit pro zvládnání rizika.

scénář
scenario

Věrohodný popis možného vývoje budoucnosti založený na logických a na sebe navazujících předpokladech o řídicích silách a vztazích uvnitř systému, jehož vývoj scénář popisuje.

Pozn.: Na rozdíl od předpovědi se scénář zaměřuje na popis následků prováděných akcí a rozhodnutí.

Emisním scénářem se rozumí věrohodné vystižení budoucího vývoje emisí radiačně aktivních substancí (skleníkových plynů, aerosolů aj.), které je založené na logických a vnitřně konzistentních předpokladech o působení řídicích sil (demografický vývoj, socio-ekonomický vývoj, technologické změny, změny využití území a energií) a jejich klíčových vztahů. Scénáře koncentrací skleníkových plynů, které jsou výsledkem emisních scénářů, jsou vstupem do klimatických modelů.

systém včasné výstrahy
early warning system

Integrovaný systém monitoringu nebezpečí a předpovědi jeho vývoje, analýzy rizika jeho dopadů, komunikace a aktivit v oblasti připravenosti, které v celku umožňují jednotlivcům, komunitám, veřejné správě i komerčním subjektům a dalším včas provést úkony pro snížení dopadů nebezpečného jevu před jeho výskytem.

Pozn.: Efektivní, kompletní a na lidi zaměřený výstražný systém zahrnuje čtyři vzájemně propojené komponenty: (1) znalost rizika založenou na systematickém sběru dat a vyhodnocení rizika, (2) detekci, monitoring, analýzu a předpověď nebezpečí (nebezpečných jevů) a jejich možných důsledků v podobě tvorby výstrah, (3) distribuci a komunikaci oficiálních, včasných, přesných a použitelných (pro rozhodování) výstrah včetně doplňujících informací o pravděpodobnosti a dopadech, a (4) připravenost reagovat na obdrženou výstrahu na různých úrovních. Tyto čtyři komponenty musí být koordinovány napříč sektory a zainteresovanými stranami a musí zahrnovat mechanismus zpětné vazby pro trvalé zlepšování. Selhání jedné z komponent, nebo jejich vazeb může vést k selhání celého systému.

škody
damage

Viz dopady

transfer rizika
risk transfer

Proces formálního či neformálního přenesení finančních dopadů konkrétního rizika z jedné entity na jinou, přičemž domácnosti, komunity, organizace či stát získá prostředky od jiné strany v případě výskytu katastrofy výměnou za předchozí, průběžné či kompenzační sociální či finanční výhody.

Pozn.: Dobře známou variantou transferu rizika je pojištění. Transfer rizika se může odehrávat i neformálně např. v rámci rodiny či komunity jako očekávaný závazek reciproční pomoci či půjček. Formální mechanismy transferu rizika zahrnují pojištění, zajištění, dluhopisy a fondy pro pomoc při katastrofách, rezervní fondy, úrokové sazby, daňové mechanismy aj.

udržitelnost
sustainability

Dynamický proces zajišťující setrvání přírodních a lidských systémů ve vyváženém stavu.

Udržitelný rozvoj je takovým rozvojem, který naplňuje potřeby přítomných generací, aniž by ohrozil schopnost naplňovat je i generacím budoucím.

uhlíková neutralita
carbon neutrality

Uhlíkové neutrality je dosaženo, pokud antropogenní emise CO₂ jsou v určitém období vyváženy antropogenním pohlcením CO₂.

variabilita klimatu
climate variability

Proměnlivost klimatických charakteristik v různých časových a prostorových měřítcích jdoucích nad rámec výskytu jednotlivých projevů počasí. Variabilita může být způsobena přirozenými interními procesy v rámci klimatického systému (interní variabilita), nebo externími silami přírodního či antropogenního původu (externí variabilita).

vícenásobné nebezpečí
multihazard

Viz multihazard

vlna veder
heat wave, hot spell

Spojitě období v teplé části roku, během něž teplota vzduchu dosahuje obzvláště vysokých hodnot, které přesahují stanovenou prahovou hodnotu zvolené charakteristiky.

Pozn.: K vymezení vlny veder se nejčastěji využívají denní maxima teploty vzduchu, přičemž prahová hodnota může být dána absolutně (v Česku zpravidla hranice pro tropický den 30 °C), nebo relativně vůči statistickému rozdělení hodnot této veličiny (např. 95 % percentil). Kvůli lepšímu vyjádření vlivu na lidský organizmus jsou někdy vlny veder vymezovány pomocí denních minim teploty vzduchu nebo některého indexu vyjadřujícího pocitovou teplotu, která kromě vedra zohledňuje i pocit dusna.

vnímání rizika
risk perception

Subjektivní posouzení vlastností a velikosti rizika, které si jednotlivec vytváří na základě jemu dostupných informací, zkušeností, znalostí a individuálního systému hodnot.

zelená dohoda
Green Deal

Zelená dohoda pro Evropskou unii je strategie, jejímž cílem je transformovat EU způsobem, aby v roce 2050 neprodukovala žádné emise skleníkových plynů a hospodářský růst byl oddělen od využívání zdrojů.

změna klimatu
climate change

Změna ve stavu klimatu, kterou je možné prokazatelně identifikovat v podobě změny střední hodnoty nebo pravděpodobnostního rozložení hodnot a charakteristik v průběhu delšího časového období, typicky v délce desetiletí a více.

Pozn.: Změna klimatu může být výsledkem přirozených interních procesů v rámci klimatického systému, nebo důsledkem působení externích faktorů jako jsou cykly sluneční aktivity, sopečné výbuchy a trvalé antropogenní vlivy na složení atmosféry, kvalitu a způsob využití území.

Uvedená definice je definicí odborně klimatologickou, z hlediska politického je definice změny klimatu použita v konvenci UNFCCC v následující podobě: *změna klimatu, která je přisouzena přímo, či nepřímo lidským aktivitám vedoucím ke globálním změnám složení atmosféry a která je ve srovnatelných časových obdobích pozorována nad rámec přirozené variability klimatu.*

zranitelnost
vulnerability

Podmínky dané fyzickými, sociálními, ekonomickými a environmentálními faktory či procesy, které zvyšují vnímavost/náchylnost jednotlivce, komunity, hmotného majetku či systémů vůči dopadu hazardu/nebezpečí.

Pozn.: Pozitivní faktory zvyšující schopnost čelit hazardu/nebezpečí jsou definovány jako kapacita zvládnání rizika.

zvládání rizik
risk management

Strategicky koordinované činnosti zaměřené na zvládání existujících rizik, které vyplývají z výskytu katastrof; zamezení vzniku nových rizik a ošetření zbytkového rizika, které přispívají k posílení odolnosti a snížení škod.